

در حوالی داستان

annotation@qudsonline.ir

کامران پارسی‌زاد، نویسنده و منتقد

راه‌گشای داستان‌نویسی معاصر ایران

به نظر بسیاری از صاحب‌نظران وادی ادبیات کتاب «یکی بود یکی نبود» سیدمحمدعلی جمالزاده راه‌گشای داستان‌نویسی معاصر ایران است؛ و این تنها به دلیل داستان‌های کوتاهی که در این مجموعه منتشر شده نیست، بلکه دیباچه کتاب همانند مانیفیست یا بیانیه‌ای ادبی است. جمالزاده به واسطه مانیفیست خود توانست دیدگاه تازه و بدیعی را در ارتباط با قالب و شیوه داستان‌نویسی به نویسندگان آن دوران القا کند و آن‌ها را به نگارش داستان به سبک و سیاق نوین ترغیب کند. او در دیباچه کتاب «یکی بود یکی نبود» مانیفیست ادبی خود را در خصوص تجدد ادبی در حوزه ادبیات داستانی مطرح می‌کند. جمالزاده ضمن برشمردن علت عقب‌ماندگی ادبی ایران بر این باور است که ادیبان معاصر همچنان دنباله‌رو شیوه پیشینیان هستند. او سایه استبداد سیاسی را بر ادبیات کشور سنگین می‌داند. وی معتقد است نویسندگان فقط به نخبان و فضلا توجه دارند و به عموم مردم بی‌توجه هستند. از این رو مطالب مطرح شده به زبان ساده و برای عموم مردم نیستند. جمالزاده برای نخستین بار در اهمیت و نقش تعلیمی ادبیات داستانی و ایجاد تحولات اجتماعی فرهنگی صحبت می‌کند:

«رمان علاوه بر منافع مذکور فواید مهم دیگری هم دارد: اولاً در حقیقت مدرسه‌ای است برای آن‌هایی که زحمت روزانه برای کسب آب و نان لازم است نه وقت و فرصت آن را به آن‌ها می‌دهد که به مدرسه‌ای رفته و تکمیل معلومات نموده چیزی از عوالم معنوی که هر روز در ترقی است کسب نمایند و نه دماغ و مجال آن را که کتاب‌های علمی و فلسفی را شب پیش خود خوانده و از این راه کسب معرفتی نمایند و در صورتی که رمان با زبان شیرین و شیوه‌ای جذاب و لذتبخش که دماغ و جان را تازه و ایجاد فرح و نشاط می‌نماید به ما خیلی معلومات لازم و مفید می‌آموزد. چه تاریخی چه علمی و چه فلسفی و چه اخلاقی…»

او در مانیفیست ادبی خود ادعا می‌کند رمان چون آینه‌ای می‌تواند احوالات اخلاقی حاکم بر جامعه را بازگو کند. جمالزاده اهمیت رمان را در ترویج زبان و لحن بیشتر از فرهنگ‌نامه‌ها می‌داند. وی ورود انواع ادبی جدید را عامل اصلی بروز اصلاحات ادبی می‌داند. بی‌شک خلق مجموعه داستان کوتاه «یکی بود یکی نبود» سرآغاز ادبیات واقع‌گرا ایران است. مجموعه داستان‌های کوتاه یکی بود یکی نبود جمالزاده همچون الگویی عینی است به منظور تبیین بهتر دیدگاه و باورهای ارائه شده در مانیفیست. همچنین داستان‌های مذکور پل ارتباطی هستند میان دوره مشروطه و آغاز دوره پهلوی.

جدای از این محمدعلی جمالزاده به همراه تقی رفعت توانستند اساس و پایه نقد ادبی ایران را با توجه به عناصر بومی‌گرایی پایه‌ریزی کنند. براساس نظریه مطرح شده جمالزاده بود که ادبیات داستانی ایران شکل و قامت اصلی خود را پیدا کرد و لقب پدر داستان‌نویسی ایران به وی اعطا شد.

در نخستین رمان‌های ایرانی خلق شده پس از مانیفیست جمالزاده بیشتر امیدها، آرزوها و رؤیاهای طبقه متوسط طرح شدند. هر چند که نویسندگان آن روزگار از بینش و جهان‌بینی خوبی برخوردار نبوده‌اند. رمان‌های تاریخی و اجتماعی خلق شده در ابتدای حکومت پهلوی گرایش طبقه متوسط به حفظ امنیت و ثبات را نشان می‌دهد. در هر حال رمان‌های تاریخی، اجتماعی با وجود تفاوت‌های بنیادینی که با هم داشتند، بیانگر خواسته و نظرات طبقه متوسط بودند. نویسندگان آن دوران که قادر به شخصیت‌پردازی و طرح حادثه منسجم در بستر داستان‌های خود نبودند در بدو کار سعی کردند از رمان‌هایی چون «شمس و طغرا»، «تهران مخوف» و مجموعه داستان «یکی بود یکی نبود» الگوبرداری و گرت‌برداری کنند.

فیلم نامه نویس مطرح کشورمان در گذشت

اصغر عبداللهی فیلم‌نامه‌نویس، کارگردان و داستان‌نویس روز گذشته ۷ دی ماه درگذشت.

همایون اسعدیان کارگردان سینما و از دوستان این هنرمند این خبر را در گفت‌وگو با ایسنا تأیید کرد و از درگذشت این فیلم نامه نویس قدیمی ابراز تأسف کرد. اصغر عبداللهی که چند سالی بود از سرطان رنج می برد، در سن ۶۴ سالگی از دنیا رفت؛ او متولد ۱۳۳۴ در آبادان بود. این هنرمند نگارش فیلم‌نامه‌هایی چون «خواهران غریب»، «چهی‌زیه‌ای برای رباب»، «نصف مال من نصف مال تو»، «عینک دودی»، «پیشنهاده پنج‌ه میلیون»، «غریبانه»، «مرسدس»، «آشپزباشی»، «چتری برای دو نفر»، «خداحافظی طولانی» ، «خانه خلوت» و… را در کارنامه هنری اش دارد و برای «خانه خلوت» سمیرغ بلورین دریافت کرده است.

او در سال های اخیر فیلم «یک قناری یک کلاغ» را در مقام کارگردان ساخت و از جمله آثار مکتوب اش می توان به «قصه‌ها از کجا می‌آیند : از فیلم‌نامه نویسی و زندگی»، «آفتاب در سیاهی جنگ گم می‌شود»، «در پشت آن مه؛ مجموعه داستان کوتاه»، «سایبانی از حصیر»، «آبی‌های عمناک باژن»، «هاملت در نم نم باران» و… نام برد.

♦ تغییر اسم این هنر از مینیاتور به

نگارگری در سال ۷۲ چرا و چطور انجام شد؟

مینیاتور واژه‌ای است که حدود ۹۰ سال پیش از زبان فرانسه، وقتی پای گردشگرهای فرانسوی به ایران باز شده بود و آثار و کتاب‌های خطی ما را دیده بودند، به نگارگری ما اطلاق شد. آن‌ها آثار ما را در کتاب‌های خطی دیدند و احساس کردند این‌ها از جنس همان چیزی است که خودشان به آن مینیاتور یا طبیعت کوچک می‌گویند اما این برارزنده نقاشی ما نیست، چون نقاشی ما طبیعت کوچک نیست؛ نقاشی ما ابعادی وسیع از عرفان و معنویت و به ویژه ادبیات دارد که ارزش و عمق آن را صدچندان می‌کند. همچنین بسیاری از آثار نگارگری ما در اندازه‌های بزرگ‌تر از اندازه‌های معمول مینیاتور کار شده است. اگر شما به موزه‌های دنیا رفته باشید، آنجا آثاری از دوره مکتب هرات و تبریز می‌بینید که ابعاد آن‌ها حتی از ۸۲ بزرگ‌تر است. یا مثلاً ساختمان چهل‌ستون اصفهان را نگاه کنید که چه نقاشی‌های بزرگی روی دیوارهای آن کار شده است. نقاشی ما یک هنر اصیل و ملی است که قدمت آن به پیش از اسلام می‌رسد. زمانی را داریم که برای انتقال آموزه‌های خود به مردم از نقاشی استفاده می‌کرده است. بعد این هنر در حکومت‌های ساسانیان، سامانیان، سلجوقیان، تیموریان، قاجار و پهلوی و به خصوص انقلاب اسلامی رشد و بالندگی داشته است و یک هنر اصیل ایرانی است. پس باید نامی در خور می داشت.

♦ پس هم به لحاظ فنی و هم به لحاظ محتوایی هنر نگارگری ما متفاوت از مینیاتور غربی است.

بله، مینیاتور اسم و پسوندی است که روی خیلی چیزهای دم‌دستی مثل فیوز مینیاتوری و اسب مینیاتوری می‌گذارند! این اصلاً برارزنده هنر ما نیست که نام آن را از یک زبان خارجی بردارند. نام نگارگری که من پیشنهاد دادم و همه تأیید کردند، ریشه از نگار، نگاره، نگارگر، نگارستان، نگارخانه، نگارش و نگارشگر دارد و شما می‌توانید با این واژه همین طور کلمات بااسما بسازید. ضمناً نگار معنی زیبایی‌های خداوندی است. اکنون هم بعضی‌ها آن را به عنوان اسم برای فرزندانشان انتخاب می‌کنند. حافظ درباره پیامبر(ص) می‌گوید: «نگار من که به مکتب نرفت و خط نوشت / به غمزه مسئله‌آموز صد مدرس شد». نگارگری بسیار فوق‌العاده است. واژه «نگارگری» بسیار غنی و زیباست. نقاشی ما در دنیا به نام پرشین‌پین معروف است، در نتیجه نام این هنر باید نگارگری باشد.

♦ به عنوان کسی که سال‌ها با این هنر زندگی کرده‌اید، تعریف شما از نگارگری ایرانی چیست؟

از مرحوم استاد حسین بهزاد در دهه ۴۰ که هنوز نام نگارگری مطرح نبود، پرسیده بودند که فرق مینیاتور با نقاشی‌های دیگر چیست؟ ایشان حرف بسیار قشنگی زده بودند. گفته بودند: مینیاتور شعر نقاشی است. اگر مثلاً رشته‌های دیگر بیانشان خوب است و خوب

گفت‌وگو با استاد محمداقرا آقامیری در پی ثبت جهانی هنر مینیاتور ایران

«نگارگری» زیبایی و اعجاز «شعر» را دارد

فرش‌های ماشینی رو بیاورند.

♦ خرید فرش دستی از خرید خانه هم سخت‌تر شده است!

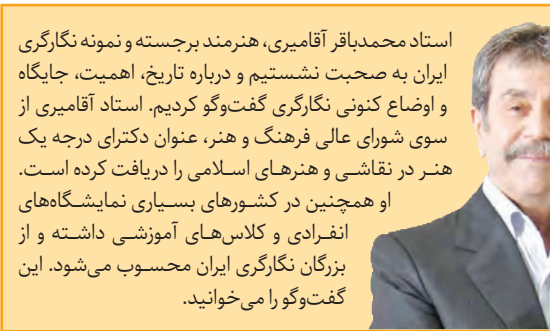
بله، فرش دستی از خانه و ماشین هم گران‌تر شده است. غرض اینکه نگارگری ما شعبه‌ها و حوزه‌های متعددی دارد. شهرداری‌های ما اگر فضاهای خاصی از شهر را در اختیار هنرمندان نگارگری قرار بدهند، آن‌ها با نقوش ایرانی و تکنیک نقاشی ایرانی شهر را زینت می‌دهند که این مسئله عامل جذب گردشگر خواهد بود. یعنی دیوارهای ما قابلیت تبدیل به موزه را دارند باید از این ظرفیت‌ها استفاده کنیم.

♦ فارغ از مشکلات مالی، در حال حاضر وضعیت نگارگری در ایران چطور است؟

متأسفانه از هنر نگارگری حمایتی نمی‌شود، اما عاشقان نگارگری وجود دارند و ۹۰ درصد آن‌ها هم جوانانی هستند که عاشقانه کارهای نفیس و زیبایی انجام می‌دهند! اگر این‌ها حمایت شوند، می‌توانیم با صادرات محصولات هنری نگارگری به کشور کمک کنیم. یعنی هم می‌توانیم صادرات مدرس داشته باشیم و هم می‌توانیم هنرمان را به دنیا عرضه کنیم. پس از انقلاب تعدادی کتاب نفیس از آثار هنرمندان نگارگر چاپ شد که از آن‌ها در داخل و خارج از ایران فوق‌العاده استقبال شد. در چند سال اخیر چند کتاب از مجموعه آثارم چاپ شد که اکنون اصلاً پیدا نمی‌شوند، اما مشتاقان بسیار زیادی دارد. حتی من چهار سال پیش استانبول بودم که گروهی از نقاشان و علاقه‌مندان به نگارگری جمع بودند. بین صحبت‌ها فهمیدم بیشتر این‌ها کتاب‌های من را دارند. یکی از آن‌ها گفت هر کتاب اثری که در ایران درباره نگارگری منتشر شود ما در استانبول آن‌ها را پیدا می‌کنیم و می‌خریم. پس ما می‌توانیم با هنرمان در کشورهای همسایه نفوذ مثبت و سازنده داشته باشیم که هم اشاعه هنرمان باشد و هم سبب شود دنیایی از دوستی، انس و الفت به وجود بیاید.

♦ تنها راه شکستن دیوار تحریم، سانسور و فشار علیه ایران؛ دیپلماسی و ارتباط ملت- ملت بین مردم و نخبان‌ما با دیگر کشورهاست. نگارگری قطعاً چنین ظرفیتی برای تعامل و ارتباط با مردم دنیا را داراست.

بدیقاً. ما می‌توانیم از این ظرفیت استفاده کنیم. همچنین باید بگوییم ما باید به نگارگری به عنوان یک هنر اصیل، زیبا و امروزی نگاه و توجه ویژه داشته باشیم. اگر در جامعه‌ای هنر نباشد، آن جامعه خشن و بی‌روح و بدون خلاقیت می‌شود. با هنر است که جامعه لطیف می‌شود. آدم مهربان می‌شوند و خلاقیت در همه امور جامعه رخ نشان می‌دهد. تأثیر هنر تنها منحصر به نقاشی، موسیقی و ادبیات نیست. ما امروز از هر نظر نیازمند توجه به نگارگری ایران هستیم و امیدوارم این ثبت جهانی شدن کمک کند که در کشور هم به آن رجوع دوباره‌ای داشته باشیم.

استاد محمداقرا آقامیری، هنرمند برجسته و نمونه نگارگری ایران به صحبت نشستیم و درباره تاریخ، اهمیت، جایگاه و اوضاع کنونی نگارگری گفت‌وگو کردیم. استاد آقامیری از سوی شورای عالی فرهنگ و هنر، عنوان دکتری درجه یک هنر در نقاشی و هنرهای اسلامی را دریافت کرده است. او همچنین در کشورهای بسیاری نمایشگاه‌های انفرادی و کلاس‌های آموزشی داشته و از بزرگان نگارگری ایران محسوب می‌شود. این گفت‌وگو را می‌خوانید.

اجواد شیخ‌الاسلامی | هنر و فرهنگ ایرانی عرصه زیباترین، عمیق‌ترین و اصیل‌ترین حرف‌ها، شعرها، نقش‌ها و بناهاست. یکی از زیباترین و رمزآمیزترین هنرهای ایرانی که آوازه‌ای جهانی هم دارد هنر نگارگری (مینیاتور) ایران است. این هنر به تازگی و با اشتراک کشورهای ایران، ترکیه، آذربایجان و ازبکستان ثبت جهانی شده است و هنرمندان نگارگری ایران امیدوارند با این اتفاق شاهد مسیر تازه‌ای در هنر نگارگری باشند. به همین بهانه با

صحبت می‌کنند، مینیاتور در میان این هنرها زیبایی، بلاغت و اعجاز شعر را دارد.

♦ برسیم به انگیزه این گفت‌وگو. به نظر شما این ثبت جهانی چقدر مثبت است و مشترک بودن چند کشور با ایران اتفاق درستی است یا نه؟

این مسئله ابعادی سیاسی دارد که من در آن ناشی و بی‌سواد هستم. اما وقتی تاریخ را مطالعه کنیم به غیر از کشور ترکیه، که نقش بسیار کمی در نگارگری ایرانی داشته است، کشورهای دیگری هم بوده‌اند که در قلمرو ایران قدیم، جزئی از نقشه و تاریخ نگارگری محسوب می‌شده‌اند. از ترکمنستان تا تاجیکستان و ازبکستان و پاکستان و هند همه کشورهایی‌اند که نگارگری در آن‌ها تاریخچه دارد. اما من اکنون در این کشورها اصلاً کسی را نمی‌بینم که نگارگری یا مینیاتور کار کند. به تازگی کشور ترکیه مقداری در این حوزه به خصوص قسم تذهیب، فعال شده است. با این حال برداشت‌های آن‌ها هم از روی هنرمندان ما از دوره تیموری و صفوی و حتی امروز ماست.

♦ پس به نحوی این اشتراک در درست می‌دانید؟

با این توضیح که این کشورها اکنون در این زمینه حرفی ندارند، بله، ولی اگر قرار بود این اشتراک بر اساس مرزهای قدیم ایران باشد، باید پاکستان و هند را هم اضافه کرد. چون همین حالا هم در شهر کراچی هند دانشگاهی است که یک دانشکده به نام

مینیاتور دارند. آن‌ها روی مکتب مغولی هند یا مکتب بابر تعصب ویژه‌ای دارند که یکی از بنیان‌گذاران هند نوین است و او بانی نقاشی هند هم محسوب می‌شود. به همین دلیل نقاشی هند بسیار از نقاشی ایران متأثر است. ماجرا به شکست همایون پادشاه هند از دشمنانش و پناهنده شدن او به دربار ایران و کمک گرفتن از شاه طهماسب برمی‌گردد. او با قشونی که از شاه می‌گیرد، با خودش چند استاد نقاشی همچون استاد میرسیدعلی را هم همراه می‌کند که همین استادان بنیان‌گذاران مکتب بابری در نقاشی هند می‌شوند.

♦ آیا این ثبت جهانی برای نگارگری ما تأثیرهای مثبتی هم در پی دارد؟

اگر از نگارگری حمایت نشود، هیچ اتفاقی نمی‌افتد. نگارگری فقط نقاشی نیست و هنرهای زیادی مثل کتاب‌آرایی زیرمجموعه آن هستند. زیباترین و نفیس‌ترین قرن‌های دنیا کار استادان تذهیب‌کار ایرانی است. نگارگری در نقش پارچه استفاده می‌نظیری دارد. در معماری ما، مثلاً معماری بناهای تاریخی، بهترین استفاده را دارد. این گنبدها، بناها و کاشی‌کاری‌ها، نقش‌های بی‌بدیل و چشم‌نواز دارند که معماری ما را در دنیا ویژه کرده است. البته چند سالی است که اگر مسجدی ساخته می‌شود، دیگر کاشی‌کاری نمی‌شود. یک ورق زرد به اسم برنجی روی دیوار و سقف می‌کشند و تمام. این خودش موجب افت شغل و هنر نگارگری می‌شود. طراح،

انتقاد «محمود حبیبی کسی» به نحوه برگزاری جشنواره شعر فجر

نام دبیر جشنواره را نشنیده بودم!

پرویز بیگی حبیب‌آبادی، آقای دکتر محمود اکرامی‌فر و در سال گذشته آقای سعید بیابانکی که شاعر مطرحی چه در حوزه شعر عاشقانه و چه در حوزه شعر مذهبی هستند، اما از این چهره‌های تثبیت شده شعر معاصر، یک‌دفعه چهره‌ای را انتخاب می‌کنند که نشان می‌دهد فقط می‌خواهند یک انتخاب خنثی به لحاظ سیاسی و اعتقادی داشته باشند که خط و ربط فردی که انتخاب شده، مشخص نباشد. فقط برای اینکه نه آن طرفی‌ها بگویند این‌طرفی بوده و نه این‌طرفی‌ها بگویند آن‌طرفی بوده و اعتراض نشود، اما در نهایت به نحوی انتخاب کردند که حالا هر دو طرف شاکی شده‌اند. در نتیجه به نظرم این انتخاب، انتخاب غلطی است. اعتراض به شخص دبیر علمی جشنواره شعر «فجر»، کوچک‌ترین اعتراض ماست، اعتراض‌های بزرگ‌تر ما به شیوه برگزاری آن در چند سال اخیر است.

♦ جشنواره‌ای مخفی و بی‌سر و صدا

محمود حبیبی کسی همچنین درباره ارتباط این انتخاب با تغییرات به وجود آمده در نهاد برگزاری جشنواره شعر «فجر» (ادغام مؤسسه‌های زیرمجموعه وزارت ارشاد در مؤسسه خانه کتاب و ادبیات ایران و واگذاری جشنواره شعر «فجر» به دفتر

